

тронних документів, тобто документів, підписаних електронним цифровим підписом – одним з обов'язкових реквізитів, який надає йому юридичної сили.

4) Термін «електронне діловодство», яким слід було позначати процеси створення документів з електронним носієм інформації, а також автоматизованої роботи з ними так і не набув актуальності, оскільки його функцію виконує термін «електронний документообіг».

У цьому контексті пропонуємо розглядати електронне діловодство як вид автоматизованого діловодства з використанням сучасних документацийних систем, яке передбачає створення документів з електронним носієм інформації та автоматизовану роботу з ними. При цьому, документи з електронним носієм інформації є інтегрованим терміном, який включає електронні документи та документи в електронній формі.

Зважаючи на те, що сфера електронного діловодства й документообігу є відносно новою, однак перспективною галуззю знань, доцільним було прийняти закон «Про електронне діловодство» або доповнення до проекту закону «Про діловодство» відповідним розділом, який би врегулював не лише термінологічні проблеми, а й визначив би законодавчі норми щодо впровадження електронного діловодства як одного з основних кроків інформатизації суспільства.

Лариса Левченко

ПРОЕКТ INTERPARES: ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБЕРЕЖЕНОСТІ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ (МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД)¹

Проект **InterPARES (International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems – Міжнародні дослідження автентичних документів постійного зберігання в електронних системах)** реалізовувався протягом 1999–2012 рр. за участю інтернаціональної команди вчених з 27 країн: Австралії, Аргентини, Бельгії, Бразилії, Великобританії, Гонконгу, Італії, Ірландії, Канади, Каталонії (Іспанія), Китаю, Куби, Колумбії, Кореї, Малайзії, Мексики, Нідерландів, Норвегії, Сполучених Штатів, Сінгапуру, Перу, Португалії, Південної Африки, Туреччини, Франції, Швеції, Японії. Проект був направлений на вирішення проблем експертизи цінності і зберігання *електронних документів*, яким загрожує швидке старіння

комп'ютерного та програмного забезпечення, ламкість матеріальної основи, доступність легкого спотворення або знищення записаної інформації. Загальною метою проекту був розвиток політики, стратегії, стандартів і планів дій для постійного та довготермінового зберігання **неактивних електронних документів** та забезпечення довіри користувачів до їх автентичності.

Ідея проекту InterPARES належала доктору **Лючіані Дюранті** (Luciana Duranti), Президенту Товариства американських архівістів у 1998–1999 рр., професору архівних наук Школи бібліотечних, архівних та інформаційних студій, директору Центру Міжнародних досліджень сучасних документів і архівів (Centre for International Study of Contemporary Records and Archives (CISCRA)) Університету Британської Колумбії.

Реалізація проекту **InterPARES** включала три фази:

InterPARES 1 (1999–2001 рр.) фокусувався на проблемі автентичності електронних документів, створених і підтримуваних у БД і системах управління документацією.

«Автентичність» визначалася як якість, цінність [документу] для прийому [на зберігання]. Термін «автентичний» означає вартий прийому або такий, що набув віри, підтвердженої фактами, і є синонімом слів і фраз «справжній», «не підроблений», «не імітований», «не фальсифікований», «той, що походить від джерела». Автентичний документ також повинен набути якостей «bona fide», тобто бути утвореним з доброю вірою, цілком щиро і без умислу, він повинен пройти усі передбачені процедури і свідчити про те, що він вільний від корупційного втручання або підробки. З урахуванням сказаного, ідентифікація (автентифікація) електронного документу передбачає декларацію (підтвердження) автентичності на будь-якому моменті у часі особою, що має відповідні повноваження для такої авторитетної заяви. Така заява може набувати форми слова або символу, що уводиться у документ для визнання автентичності. Одним із видів технології автентифікації є електронний цифровий підпис².

У ході реалізації InterPARES 1 були охоплені такі області³:

1) ідентифікація вимог до зберігання автентичних електронних документів та елементів, притаманних електронним документам, які дозволяють розрізняти різні їх типи, довіряти автентичності, як у момент створення, так і через певний час, коли документи передані з місця їх утворення до місця зберігання;

2) експертиза цінності (ЕЦ) електронних документів (можливість застосування традиційних методів ЕЦ до електронних документів;

вплив фізичної форми електронного документу, особливостей пошуку та потреб дослідників на ЕЦ; терміни проведення ЕЦ електронних документів; спільне та відмінне у життєвому циклі електронних та традиційних документів; необхідність повторної експертизи цінності документів, вже прийнятих на зберігання до архівів; проблеми встановлення термінів зберігання електронних документів; критерії і методи експертизи цінності електронних документів; визначення виконавця, який має право на проведення експертизи цінності електронних документів);

3) зберігання електронних документів (визначення методів, процедур, стандартів зберігання електронних документів; методи описування електронних документів як засіб для їх ідентифікації; визначення звітів за результатами ЕЦ та актів про надходження документів на зберігання як джерела для підтвердження автентичності електронних документів; процедури сертифікації електронних документів на моменті перетину ними технічних кордонів (відновлення, копіювання, міграція); технічні методи ідентифікації збережених електронних документів; принципи і методи управління цифровими репозиторіями);

4) контекстуалізація та розвиток політики, стратегії і стандартів для довготермінового зберігання автентичних електронних документів. Важливе значення для реалізації цієї частини проекту мав аналіз національних особливостей, практик роботи з електронними документами, законодавчо-нормативної бази кожної країни-учасниці проекту.

З кожного напрямку роботи робочі групи підготували окремі звіти, у т.ч. вимоги до оцінювання та підтримання довіри до електронних документів, експертизи цінності електронних документів; робочі моделі процесу відбору документів на зберігання, робочі моделі процесу зберігання електронних документів; процедури зберігання електронних документів. Протестовано моделі, розвинуті проектом. Усі звіти узагальнені у «The Long-Term Preservation of Authentic Electronic Records: Findings of the InterPARES Project» (Довготермінове зберігання автентичних електронних документів: знахідки проекту InterPARES).

InterPARES 2 (2002–2006 рр.) був націлений на розвиток теоретичного розуміння документів, генерованих у інтерактивних і динамічних системах, процесів їх створення, теперішнього і потенційного використання у державному, науковому та мистецькому секторах, і з урахуванням цього розуміння на формулювання методології для: 1) гарантування, що документи, створені з використанням зазначених систем, мають відповідний ступінь довіри під час використання їх утво-

рювачами, як до контенту (надійність і точність), так і як до документів (автентичність); 2) відбору документів, які потребують подальшого зберігання з юридичних, адміністративних, соціальних і культурних причин, після зникнення потреб у їх утворювачів до подальшого використання цих документів; 3) довготермінового зберігання документів в автентичній формі; 4) аналізу і оцінки перспективних технологій для впровадження розробленої методології шляхом, що відповідає культурній багатоманітності і плюралізму. InterPARES 2 цілком спирався на результати, отримані у ході реалізації InterPARES 1.

InterPARES 2 мав три фокуси: 1) мистецькі документи, 2) наукові документи, 3) урядові документи. Дослідження тривало у трьох предметних областях: 1) створення документів та забезпечення їх збереженості; 2) автентичність, точність, надійність; 3) методи експертизи цінності і зберігання. Відповідно було створено 9 робочих груп. Також проводилась робота по дослідженню термінології, політики, описування і моделювання⁴.

Підготовлені за результатами InterPARES 2 продукти у тому числі включають: концепцію документу в інтерактивному, динамічному середовищі; принципи для розвитку політики, стратегії і стандартів для довготермінового зберігання електронних документів; рекомендації (для індивідуальних осіб) для створення і забезпечення збереженості цифрового матеріалу (у тому числі захисту від несанкціонованого втручання, корупції, старіння); інструкцію для розробки стратегії зберігання електронних документів в установі (у тому числі експертизи цінності, визначення підходящої інфраструктури, кола відповідальних працівників, сховища та створення відповідних умов для зберігання, встановлення систем охорони та планування заходів із попередження втрати документів під час природних та техногенних катастроф), а також базові вимоги щодо презумпції автентичності електронних документів та підтримання автентичності під час створення копій⁵.

Вплив результатів InterPARES 2 на законодавство Європейського Союзу висвітлено у статті Фіорелли Фоскаріні⁶. Цінність результатів проектів InterPARES 1 та InterPARES 2 була визнана Міжнародною Радою Архівів (International Council on Archives, ICA). ICA та InterPARES розвинули цілий ряд модулів освітніх програм для навчання і підвищення кваліфікації архівістів та менеджерів по управлінню документацією у галузі електронних документів⁷.

InterPARES 3 (2007–2012 рр.) мав на меті впровадження результатів двох перших фаз проекту InterPARES (у тому числі теорії збері-

гання автентичних документів у цифрових системах) для організації зберігання електронних документів в архівних підрозділах установ, невеликих та середніх за обсягами документів архівах, а також архівних установах з обмеженими ресурсами. Фінальні звіти команд дослідників з кожної країни розміщено на офіційному веб-сайті «InterPARES 3»⁸. Крім аналізу законодавчо-нормативних актів, що регулюють галузь електронних документів на місцевому та регіональному рівнях, напрацювання відповідних рекомендацій щодо їх удосконалення, були розроблені освітні модулі для навчання архівістів та спеціалістів інших галузей практикам управління, зберігання і використання електронних документів, службові програми для міграції змісту електронних документів тощо.

2005–2006 рр. InterPARES розпочав співробітництво з ЮНЕСКО у рамках реалізації проекту збереження цифрової спадщини людства «**Memory of the World**» (Пам'ять світу)⁹, який залучив до співпраці з InterPARES вчених з Аргентини, Бразилії, Куби та Мексики (Caribbean and Latin America InterPARES Dissemination). Внесок InterPARES у реалізацію проекту «Пам'ять світу» висвітлений Л. Дюранті у презентації «The Future of Our Digital Memory» (Майбутнє нашої цифрової пам'яті)¹⁰.

У доповіді на XVII Міжнародному конгресі архівів у серпні 2012 р. (м. Брісбен, Австралія) «**Archival Legislation for Engendering Trust in an Increasingly Networked Digital Environment**»¹¹ доктор Л. Дюранті акцентувала увагу міжнародної архівної спільноти на швидких змінах цифрових технологій і середовища та відповідному повільному реагуванні на ці зміни законодавства. Черговим викликом для законотворців є «хмарні технології» та пов'язана із ними діяльність аутсорсінгових компаній, які надають послуги по зберіганню і доступу до електронних документів у «хмарах». У цьому контексті виникає комплекс проблем, що потребують урегулювання:

- 1) створення єдиних стандартів обміну інформацією у «хмарах», унормування розбіжностей положень існуючих стандартів, багатоманітність інтерфейсів та мов програмування, шляхів міграції документів з однієї системи до іншої; стосунки у широкому колі інституцій, залучених до зберігання документів та їх постачання через комп'ютерні мережі користувачам;

- 2) оновлення законодавства, що регулює питання конфіденційності, захисту даних і інтелектуальної власності;

3) невизначеність у законодавстві відповідальності утворювачів документів та відсутність достатніх повноважень архівів по контролю за управлінням документацією в установах від моменту утворення документу до його надходження на зберігання до архіву;

4) важливе значення має завершеність і досконалість форми документу, наявність усіх необхідних реквізитів, які свідчать про його автентичність і надійність; суттєве значення має поняття «довіри» – законодавство повинно чітко встановлювати вимоги не лише до документу, відповідаючи яким він зможе набути цієї якості, а й до документоутворювача;

5) у законодавчо-нормативних документах більшості країн світу експертиза цінності документів більше асоціюється зі знищенням, ніж зі зберіганням; положення законів вважають кінцем життєвого циклу документів момент їх передачі до архіву, який для традиційних документів настає через декілька декад з часу створення; життєвий цикл електронних документів демонструє необхідність проведення експертизи цінності документів на ранніх стадіях життєвого циклу та внесення відповідних положень, що регулюватимуть ці питання до законодавства;

6) у разі надходження документів на зберігання до приватних аутсорсингових компаній виникає проблема права власності на них (у законодавстві більшості країн визначено, що у разі передачі документів до державних архівів право власності залишається за державою, або переходить до архіву (як у США)); вирішенням цієї проблеми може бути використання «provenance» – базованого (відповідно до принципу походження) визначення для публічних документів.

Отже, дійшла висновку доктор Л. Дюранті у своїй доповіді на Брісбенському конгресі, – архівне законодавство повинно спиратись на архівну теорію. Концепції, такі як «the chain of preservation» (ланцюг збереження) та «theory of provenance» (теорія походження) повинні стати керівними принципами для архівістів на шляху перегляду і удосконалення архівного законодавства. Саме ці концепції уможливають реагування архівістів на виклики сучасного світу, пов'язані із цифровими технологіями, електронними документами і змінами природи публічної адміністрації.

Доктор Л. Дюранті і її інтернаціональна команда не спиняється на досягнутих результатах. Нові виклики надсилає архівістам прогрес цифрових технологій, свого вирішення очікує багато проблем. На сьогодні в умовах глобалізації світу вони є спільними для усього людства,

усіх країн світу, урядів, архівних систем. Інформація стає однією глобальною «хмарою», доступу до якої потребують усі земляни. Архіви, музеї, бібліотеки розглядаються не лише як інформаційні ресурси, а як інституції пам'яті людства. Масштабність проекту InterPARES, його направленість на вирішення усього комплексу проблем створення, експертизи цінності, зберігання та використання електронних документів, та головної проблеми – забезпечення автентичності, участь у проекті вчених і практиків провідних країн світу, вступ до проекту нових індустріальних країн та країн, що розвиваються, визнання цінності отриманих результатів Міжнародною Радою Архівів та ЮНЕСКО, впровадження його результатів у багатьох державах, як на загальнонаціональному, так і на регіональних, місцевих і інституціональних рівнях, дає підстави для прискіпливого аналізу результатів проекту на предмет їх використання, як для удосконалення українського законодавства у галузі електронних документів, так і для розробки стандартів зберігання електронних документів, строків і правил здійснення експертизи їх цінності, строків передавання на постійне зберігання, правил подальшого використання та інших проблем електронних документів. Україні не уникнути ні вирішення проблем електронних документів як цифрової спадщини нашої нації, ні процесів глобалізації і у цьому контексті приєднання своїх інформаційних ресурсів до загальносвітових, то ж це ще раз виносить на чергу дня вивчення таких міжнародних проектів як InterPARES, OCLC, «Архіви Європи» та інших.

¹ Автор Л. Л. Левченко висловлює подяку за підтримку у підготовці цього матеріалу керівнику проекту InterPARES доктору Лючіані Дюранті, висловлену під час зустрічі і обговорення ідеї презентації проекту в Україні у ході XVII Міжнародного конгресу архівів у серпні 2012 р., м. Брісбен, Австралія.

² Authenticity Task Force Report. The Long-term Preservation of Authentic Electronic Records: Findings of the InterPARES Project [Electronic resource]. – P. 1–3. – Mode of access: <http://www.interpares.org/book/index.cfm>. – Title from screen.

³ *Duranti L.* Introduction. The Long-term Preservation of Authentic Electronic Records: Findings of the InterPARES Project [Electronic resource]. – P. 2–3. – Mode of access: <http://www.interpares.org/book/index.cfm>. – Title from screen.

⁴ *Duranti L.* Introduction. International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems (InterPARES) 2... – P. 1–4.

⁵ International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems (InterPARES) 2: Experiential, Interactive and Dynamic Records [Elect-

ronic resource]. – Mode of access: http://www.interpares.org/ip2/display_file.cfm?doc=ip2_book_introduction.pdf. – Title from screen.

⁶ *Foscarini F.* InterPARES 2 and the Records-Related Legislation of the European Union // *Archivaria: The Journal of the Association of Canadian Archivists*. – Spring, 2007. – Vol. 63. – P. 121–136.

⁷ Module 1: Introduction – A Framework for Digital Preservation. InterPARES [Electronic resource] / ICA DRAFT July 2012. – Mode of access: <http://www.ciscra.org/>. – Title from screen.

⁸ The International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems (InterPARES) 3 Project [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.interpares.org/ip3/ip3_general_studies.cfm. – Title from screen.

⁹ Проект «Пам'ять світу» – один з найстаріших міжнародних проектів по створенню електронної колекції пам'ятників культури, ініційований ЮНЕСКО у рамках Програми захисту і збереження Всесвітньої документальної спадщини, заснованої 1992 р. Хартію про зберігання цифрової спадщини «Charter on the Preservation of the Digital Heritage» прийнято ЮНЕСКО на 32 сесії Генеральної Конференції 17 жовтня 2003 р. Режим доступу: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/mow/charter_preservation_digital_heritage_en.pdf.

¹⁰ *Duranti L.* The Future of Our Digital Memory. The Contribution of the InterPARES Project to the Preservation of the Memory of the World [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/mow/interpares_en.pdf. – Title from screen.

¹¹ *Goh E., Duranti L., Chu S.* Archival Legislation for Engendering Trust in an Increasingly Networked Digital Environment [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ica2012.com/files/data/Full%20papers%20upload/ica12Final00287.pdf>. – Title from screen.